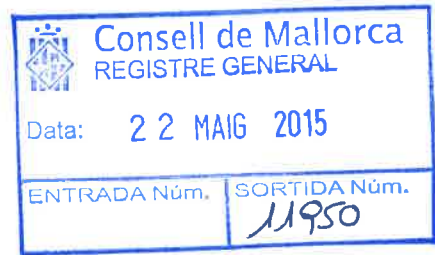

Consell de Mallorca

Vicepresidència de Cultura, Patrimoni i Esports

Patrimoni

AJUNTAMENT DE CALVIÀ

JULIÀ BUJOSA SANS, 1
07184 CALVIÀ

Ref.: SMG/cml

Assumpte: Trasllet acord

A la sessió del dia 28 d'abril de 2015, la Comissió Insular de Patrimoni Històric de Mallorca, va acordar, entre d'altres, el següent:

“

Núm. d'ordre	I.4	Expedient	105/14
Interessat	AJUNTAMENT DE CALVIÀ		
Promotor			
Objecte	EXPEDIENT DE MODIFICACIÓ DE L'EXPEDIENT DE DECLARACIÓ COM A BIC, AMB CATEGORIA DE MONUMENT, DE LA TORRE DE CALA FIGUERA		
Emplaçament	POL. 11, PAR. 30		
Municipi	CALVIÀ		

I.-Incoar la modificació de l'expedient de declaració de BIC, amb categoria de monument, de la Torre de Cala Figuera del terme municipal de Calvià, amb la delimitació del Bé i del seu entorn de protecció segons la descripció literal i gràfica que figuren descrites a l'informe tècnic de dia 14 d'abril de 2015, que s'adjunta i forma part integrant del present acord.

II.-Suspendre la tramitació de les llicències municipals de parcel·lació, d'edificació o d'enderrocament en la zona afectada així com dels efectes de les llicències ja concedides. Qualsevol obra que calgui realitzar a l'immoble afectat per la incoació haurà de ser prèviament autoritzada per la Comissió Insular de Patrimoni Històric.

Aquesta suspensió dependrà de la resolució o de la caducitat del procediment.

Tot això de conformitat amb els punts 3 i 4 de l'article 8 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears.

L'acord de declaració s'haurà d'adoptar en el termini màxim de vint mesos comptadors des de la data d'iniciació del procediment. Caducat el procediment, no es podrà tornar a iniciar en els tres anys següents, llevat que ho demani el titular del bé, de conformitat amb l'article 10.6 de la Llei 12/1998, de 21 de desembre PHIB.

III.- Notificar aquesta resolució als interessats, a l'Ajuntament de Calvià i al Govern de les Illes Balears.

IV.- Publicar aquest acord d'incoació al Butlletí Oficial de les Illes Balears i al Butlletí Oficial de l'Estat i **anotar**-ho al Registre Insular de Béns d'Interès Cultural de Mallorca i **comunicar**-ho a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears perquè procedeixi a la seva anotació al Registre de Béns d'Interès Cultural de les Illes Balears i a la vegada comunicui al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat les inscripcions i anotacions que es realitzin.“

El trasllat d'aquest acord es fa a reserva de l'aprovació de l'Acta.

Palma, 21 de maig de 2015

La secretaria delegada de la Comissió
Insular de Patrimoni Històric

Serafina Munar Gregorio

<i>Núm. Ordre</i>		<i>Expedient</i>	105/14
<i>Interesat</i>	AJUNTAMENT DE CALVIÀ		
<i>Objecte</i>	EXPEDIENT DE MODIFICACIÓ DE L'EXPEDIENT DE DECLARACIÓ COM A BIC AMB CATEGORIA DE MONUMENT DE LA TORRE DE CALA FIGUERA		
<i>Emplaçament</i>	POL. 11, PAR. 30		
<i>Municipis</i>	CALVIÀ		

Informe tècnic

En data 13/03/2014 (núm. reg. 8831) l'Ajuntament de Calvià va remetre al Consell de Mallorca un acord del plenari municipal, en el qual es sol·licitava la revisió i delimitació de les torres de defensa costaneres del municipi.

1. INTRODUCCIÓ

La primera iniciativa per dotar a l'arquitectura defensiva d'una normativa amb caràcter jurídic que permetés la seva tutela fou el Decret de 22 d'abril de 1949 (BOE núm. 125, de 5 de maig de 1949) sobre protecció dels castells espanyols. En aquest decret ja s'establia la necessitat d'elaborar un inventari documental i gràfic que identifiqués aquests elements a protegir. Aquesta prevenció es complí amb la redacció, el 1968, del "*Inventario de Protección del Patrimonio Cultural Europeo. Monumentos de Arquitectura Militar.*" En aquest inventari apareix la torre de Cala Figuera, o de la punta de Cala Figuera, amb el codi 44 (IPCE).

Aquesta protecció genèrica, acompanyada pel posterior inventari (IPCE) afecta aquesta torre que, en virtut de la disposició addicional segona de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol i de la disposició addicional primera de la Llei 12/1998 del Patrimoni Històric de les Illes Balears, passà a tenir consideració de BIC (monument) i consta inscrita, al Registre General de Béns d'Interès Cultural de l'Estat amb el codi R-I-51-0008366.

En data 13/03/2014 (núm. reg. 8831) l'Ajuntament de Calvià va remetre al Consell de Mallorca un acord del plenari municipal, en el qual es sol·licitava la revisió i delimitació de les torres de defensa costaneres del municipi.

L'objecte del present expedient és, per tant, delimitar aquesta torre i el seu entorn de protecció per tal de completar la declaració originària així com donar complimentació a tot allò que estableix la llei 12/1998 sobre el procediment i contingut dels expedients de declaració d'un Bé d'Interès Cultural. Se completen, per tant, a més de la delimitació del bé i del seu entorn de protecció, la fitxa tècnica, la memòria històrica i descriptiva, l'estat de conservació, les mesures de protecció i criteris d'intervenció.

2. FITXA TÈCNICA

Denominació:	Torre de Cala Figuera
Emplaçament:	Pol. 11, parcel·la 30, Cala Figuera
Municipi:	Calvià
Cronologia:	Segle XVI
Usos:	Original: defensiu; actual: sense ús
Classificació de sòl:	rústic

3. MEMÒRIA HISTÒRICA

3.1. La xarxa de torres de senyals i de defensa de Mallorca

Les circumstàncies geogràfiques de les Balears han fet que al llarg de tota la seva història els seus pobladors hagin estat pendents de possibles incursions arribades des de la mar. Si bé es troben edificacions de caire defensiu des de la prehistòria, les que ara ens atenyen tenen els seus orígens a l'edat mitjana, en què s'executen a Mallorca les primeres obres d'envergadura pel que fa a arquitectura militar, primer en època islàmica i després cristiana. D'època islàmica destaca l'antiga Almudaina, parcialment fonamentada sobre restes romanes. També el recinte emmurallat de Palma (dos recintes d'aquesta època), el Castell de Santueri, el d'Alaró, el de Pollença, i altres torretes aïllades que constituïen un sistema defensiu de conjunt per tota l'illa. Ja en època cristiana, i amb una concepció similar, es construeixen els castells de Capdepera, Bellver, reforma de l'Almudaina, les torres de Porto Pi, la torre de Canyamel, etc. Comença, a més, a regularitzar-se la vigilància costanera amb el posicionament de vigilants en punts estratègics prop de la mar, de manera que podien avisar als nuclis propers davant de possibles desembarcaments. Aquest és l'origen del sistema defensiu de tot el front costaner, que es perfeccionarà en el segle XVI.

A partir del segle XVI es produeix un augment de les incursions pirates a l'illa. D'aqueix moment l'assalt al port de Sóller (1542) i Valldemossa (1545). També l'atac a Pollença (1550) i el desembarcament d'Andratx (1558). Aquesta situació es perpetuarà durant els segles XVII i XVIII.

Aquesta realitat fa necessari comptar amb un sistema defensiu més eficient, i en aquest moment Juan Binimelis dissenya un sistema defensiu global per a tota l'illa a partir de la construcció d'una xarxa de torres a tot el seu perímetre, i elaborant un codi de senyals per comunicar-se entre elles. Aquestes edificacions, amb petites variacions, continuaran en ús fins el segle XIX. Junt amb la projecció de les torres, es completa el sistema defensiu la ubicació de castells amb milícia en els diferents municipis i a Palma. També diferents cases de possessió sobretot de la costa, però també algunes d'interior, comptaven amb torres fortificades per facilitar la seva defensa en cas d'atac.

La construcció d'aquest sistema defensiu, basat en l'encadenament d'avisos reglamentats al llarg de la costa, suposà un gran esforç econòmic per als municipis. El sistema de senyals, originalment utilitzat, variarà lleugerament al llarg del temps: en els segles XVI i XVII les

senyals òptiques es realitzaven amb fum durant el dia i foc a la nit. En el segle XVIII i XIX la majoria de torres són artillades i passen a utilitzar també dispars de canó.¹

En aquest sistema prenia gran importància la figura del “talaier”, que vivia en les mateixes torres en nombre mínim de dos, en unes circumstàncies dures i sacrificades, sovint aprofitant al màxim els recursos naturals (sovint es troben petits aljubs i barraques al voltant de la torre), i acudint a cercar provisions i aigua un cop per setmana. L’any 1852 aquesta figura s’oficialitza i es constitueix un Real Cuerpo de Torreros, depenent del Capità General, que serà finalment dissolt l’any 1872. Els guardes secrets complementaven els avisos dels torrers, i traslladaven a l’interior de l’illa l’avis rebut des de la torre de senyals.

Com s’ha esmentat, en el segle XVIII s’introdueixen novetats en el sistema defensiu degut a novetats en l’armament, malgrat es manté l’antic sistema de vigilància. Es comença la construcció de bateries defensives, de construcció menys costosa i silueta menys vulnerable. Aquestes proliferen sobretot a les badies d’Alcúdia i Pollença (Bateria de Tacarix, de Manresa, l’Avançada d’Albercutx). A Palma, es construeix la bateria Avançada de Sant Carles l’any 1662, i a finals de segle es fortifica la Badia d’Alcúdia amb les bateries de Morell, Son Bauló, Bateria Nova de s’Albufera i la des Faraió.

En el segle XIX es produeixen novetats en l’enginyeria militar, augmentant la capacitat de projecció dels projectils, quedant obsolet el concepte de les torres de defensa, així com les murades modernes i les “zonas polémicas”. A finals del segle XIX es construeixen nous elements com la Torre den Pau, Bonanova, Illetes i Enderrocat, amb la Bateria P (Alfons XIII).

De tota aquesta part de la història defensiva de l’illa es conserven a Mallorca prop de cent torres de defensa distribuïdes al llarg de tota la costa. En el terme de Calvià n’hi havia originalment vuit, de les quals sols se’n conserven sis. Si bé a Calvià les primeres notícies de la necessitat de reforçar la vigilància costanera es remunten al segle XIV, se tenen poques dades d’atacs piràtics al terme. Hi ha dades referides a desembarcaments el 1531 i 1586; en el segle XVIII es van realitzar diversos dispars des de la torre de Sa Porrassa, degut a la presència de vaixells sarraïns, anglesos i genovesos, que s’acostaven massa a la costa

3.2. La torre de Cala Figuera: dades històriques

La torre fou edificada entre 1579 i 1582, i hi ha diverses notícies dels seus torrers i l’armament amb què comptava. El 1643 es van fer obres a la torre, el 1672 s’arreglà el portal i la garita i es va arrebossar la torre. El 1750 es documenta el seu mal estat de conservació i s’inicia la seva restauració, que es documenta amb un contracte: s’arreglen esquerdes i revestiment, la garita, el batiport i parts del paviment. El 1754 encara feia falta fer algunes reparacions i el 1794 la torre tenia una esquerda important a la part que mira al mar, i la cisterna perdia aigua. Fou subhastada el 1876, estant en mal estat.

¹ Les “Ordenances de les Torres de Fochs, del Recna (1719) descriuen detalladament el sistema de senyals (GONZÁLEZ DE CHAVES ALEMANY, J. *Fortificaciones...*, 20-21).

4. MEMÒRIA DESCRIPTIVA

La torre es situa a uns 20m a sobre del nivell de la mar. La seva visibilitat es centra al punt allà on s'uneix el tram de la costa del Toro-Santa Ponsa i la de Magalluf-Palmanova-Portals. Permetent el control del tram de costa de pas obligat per davant de far de Cala Figuera. Aquesta torre mantenia comunicació amb la torre de les Illes Malgrats i amb la de Portals Vells, amb la que manté connexió visual. Així mateix, controla visualment l'accés al possible punt de desembarco a Cala Figuera.

Es tracta d'una torre de defensa formada de dos cossos, un de troncocònic a manera d'escarpa, a la base, on s'obre un portal amb llinda i un cilindre a la part superior, amb un cordó que els separa. Respon a la tipologia de torre de senyals, amb una cambra principal elevada i una plataforma superior. Sembla ser que la torre tenia una cisterna.

L'alçada de la torre és aproximadament de 8,5 metres, i està construïda a base de blocs de marès travats amb morter. L'accés es fa a partir d'un portal allindanat, al qual s'accedia originalment a través d'una escala exterior de fusta avui desapareguda. Hi ha un passadís de 1,4 metres que dona accés a l'únic espai interior, una cambra circular de 2,4 metres de diàmetre i coberta per una cúpula semiesfèrica amb una alçada màxima de 3,4 metres. Encastada a la volta hi havia una obertura que permetia accedir a la terrassa, de 3,6 metres de diàmetre. En el coronament hi havia una espitllera orientada al camí d'accés.

5. ESTAT DE CONSERVACIÓ

5.1 Estat de conservació tipològic

L'estat de conservació tipològic es bo ja que no s'han fet intervencions posteriors sobre el propi element que hagin modificat substancialment les seves característiques tipològiques essencials. Malgrat això, s'ha d'assenyalar que s'observen trets de la presència de construccions afegides en intervencions posteriors però actualment desaparegudes.

Tot i que la tipologia es manté inalterada, la torre ha sofert una important degradació física que ha causat la pèrdua de part del propi element.

5.2 Estat de conservació física

Tot i que a partir de les referències històriques se sap que la torre ha patit un deteriorament progressiu, actualment el seu estat de degradació s'ha accelerat greument fins al punt que la torre es troba en perill imminent d'esfondrament.

L'estructura presenta a la façana sud de la construcció fortes erosions i alveolitzacions a les fàbriques, amb pèrdues de morter i manca de cohesió, fet que juntament amb la seva exposició a la intempèrie, han afavorit la penetració de l'aigua a l'interior dels murs accelerant la descomposició de la massa pètra i tapial.

Fruit d'aquest procés continu als elements estructurals de la torre, s'ha produït l'esfondrament del llenç de la vessant sud i oest. La volta de la part interior, malgrat no s'hagi pogut accedir al seu interior, sembla que es troba en peu.

A la part est, tot i que els murs han perdut peces importants que posen en perill l'estabilitat de les estructures, aquestes encara es mantenen. S'observen processos de degradació relacionats amb la pèrdua de morter de juntes i erosions.

Part del seu coronament ha desaparegut, juntament amb part del sistema d'evacuació d'aigües de la terrassa.

5.3 Estat de conservació de l'entorn

Pel que fa a l'estat de conservació de l'entorn, la torre se situa a un entorn natural poc afectat urbanísticament, amb algunes edificacions com ara la base militar de Cala Figuera, far de Cala Figuera, petites construccions situades al llarg del camí d'accés al far, que en qualsevol cas no han afectat a la possibilitat de connexió visual d'aquesta torre amb les successives. Aquesta possibilitat ha perdurat fins a l'actualitat.

6. DESCRIPCIÓ I JUSTIFICACIÓ DE LA DELIMITACIÓ DEL BÉ I DE L'ENTORN DE PROTECCIÓ

6.1 Descripció i justificació de la delimitació del bé

Tal i com s'ha anat exposant al llarg d'aquest informe, l'element amb significats i valors patrimonials ho constitueix la pròpia torre. Donat que no s'observa cap altre element a l'entorn que formés part del conjunt original, l'element delimitat com a BIC és la torre, tal i com es recull a la delimitació gràfica adjunta.

6.2 Descripció i justificació de la delimitació de l'entorn

Es delimita com a entorn de protecció una envoltant de l'element declarat BIC que permeti garantir la preservació dels seus valors patrimonials actuals que, en aquest cas s'han de dirigir principalment, al marge de la seva necessària conservació física, vers la seva consideració de punt d'observació sobre el territori i la seva pertinença al sistema defensiu que envoltava la costa.

La delimitació de l'entorn de protecció s'ha establert a partir de la valoració combinada d'una sèrie de variables, a fi de preservar el significat i els valors complets del bé cultural: estat de conservació de l'element, preservació física del bé, visualització de la torre des de terra, visualització des de la torre cap a la mar, visualització de la torre des de les torres de defensa properes, tal i com queda recollida a la delimitació gràfica adjunta

7. PRINCIPALS MESURES DE PROTECCIÓ I CRITERIS D'INTERVENCIÓ EN EL BÉ I EL SEU ENTORN

7.1. Mesures de protecció del propi bé

Pel que fa al BIC i degut al seu estat de conservació físic, precisa d'actuacions urgents de consolidació i restauració per tal d'aturar la seva degradació i l'actual perill d'esfondrament

Per tal d'aturar el perill d'esfondrament, la consolidació passarà per dotar a l'estructura d'aquells elements indispensables per la seva estabilitat, conservant íntegrament les parts de l'element originari que han perdurat, tant pel que fa a la configuració volumètrica com a aspectes més concrets com materials, tècniques constructives, etc.

En qualsevol cas, les intervencions haurien de ser les mínimes necessàries per a la preservació i la bona conservació del bé.

En l'àrea delimitada s'haurà d'eliminar la vegetació i no s'hi podrà construir, mantenint o restituint, si fos el cas, i amb les degudes garanties, la volumetria pre-existent.

Com a criteri general, per a les intervencions que s'hagin de dur a terme en aquest bé, s'hauran de tenir en compte els aspectes arqueològics.

Les intervencions més enllà del simple manteniment, hauran de comptar amb la participació d'un equip interdisciplinari en el que hi participi, a més de l'arquitecte i l'enginyer de l'edificació, un historiador /historiador de l'art, un arqueòleg i un restaurador.

7.2. Mesures de protecció de l'entorn

Com s'ha esmentat, amb la delimitació d'aquest entorn de protecció es pretén, en primer terme, una protecció física del monument, la qual anirà des dels aspectes constructius o estructurals fins a aquells més estètics.

L'altra de les funcions principals d'aquest entorn de protecció és la preservació de les visuals del monument, vinculades, en un element d'aquesta naturalesa, al seu significat i als seus valors essencials. Per tant, les actuacions en aquesta zona no podran prescindir de tenir en compte els aspectes de millora de la contemplació d'aquest monument des dels punts on es visualitzava per dur a terme la seva funció original, ni les visuals des d'aquest cap als voltants.

Per a la delimitació de l'entorn del bé s'ha establert com a criteris principals la preservació física del propi bé juntament amb la preservació de les visuals, tant del propi bé, com del bé amb la mar i les torres properes. Per això, dins l'àmbit de l'entorn de protecció no es podran dur a terme actuacions que no tinguin una relació apropiada amb el bé, ni totes aquelles que utilitzin materials o tècnica inapropiada. En aquest àmbit no es podrà implementar nova volumetria, determinats tipus de tancaments de límit de parcel·la o qualsevol altre element que siguin un obstacle per a la visualització del bé.

En relació a les construccions existents situades a l'entorn de protecció, no es podrà augmentar la volumetria ni l'alçada dels edificis existents. No es s'hi podran instal·lar elements que pertorbin la visualització del bé. No es podran dur a terme actuacions que puguin afectar a la contemplació del bé, des de el punt de vista d'aspectes més formals de geometria i volumetria fins a aspectes de tractament superficial com ara el cromatisme o els acabats.

Pel que fa al camí d'accés, les possibles intervencions aniran encaminades a la conservació del camí, respectant materials i tècniques originals, i sense modificar l'amplada i el tipus de ferm del camí.

La llei 12/98 tracta el tema dels criteris d'intervenció en els entorns de protecció dels béns d'interès cultural en el seu art. 41.3, assenyalant que el volum, la tipologia, la morfologia i el cromatisme de les intervencions en els entorns de protecció d'aquests béns no podran alterar el caràcter arquitectònic i paisatgístic de l'àrea ni pertorbar la visualització del bé. Així mateix, es prohibirà qualsevol moviment de terres que comporti una alteració greu de la geomorfologia i la topografia del territori i qualsevol abocament d'escombraries, runes o deixalles.

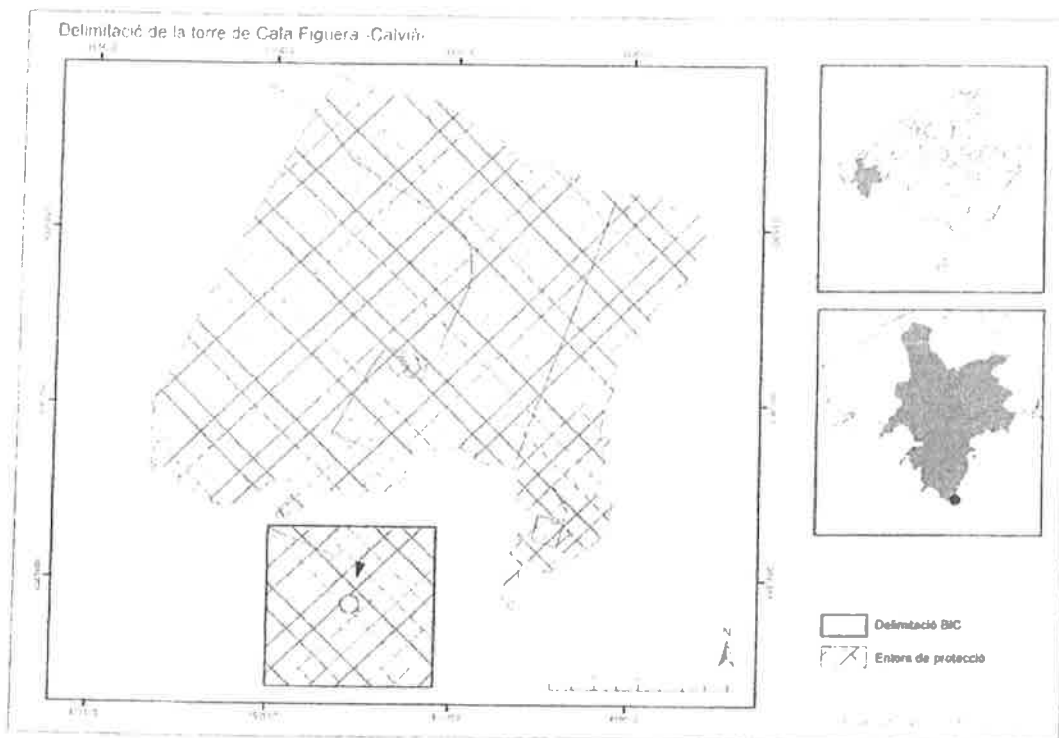
En tot cas, s'haurà d'estar al que assenyala la llei 12/98, del patrimoni històric de les Illes Balears, especialment en el seus articles 3 (col·laboració del particulars), 22 i 23 (protecció general dels béns del patrimoni històric i preservació de béns immobles), 24 (suspensió d'obres), 26 (deure de conservació), 27 (incompliment dels deures de conservació), 28 (reparació de danys), 29 (informes i autoritzacions), 31 (col·locació d'elements exteriors), 37 (autorització d'obres), 40 (llicències) i 41 (criteris d'intervenció en els béns d'interès cultural) i 45 (béns mobles inclosos en un bé d'interès cultural).

8. CONCLUSIÓ

Tal i com s'ha exposat la torre de Cala Figuera gaudeix de la declaració de BIC, amb categoria de monument amb codi R-I-51-0008366

Per tal d'adaptar aquesta declaració a la legislació vigent en matèria de patrimoni històric, proposam la incoació de la modificació de l'expedient de BIC amb categoria de monument, amb delimitació del Bé i del seu entorn segons la descripció literal i gràfica que figuren a descrits a l'informe i a la planimetria adjunta.

PLANIMETRIA

Palma, 14 d'abril de 2015

La C. S. d'Arquitectura
de la D.I. de Cultura i P. H.

M. Francisca Cursach Pastor

El C. S. de Béns Culturals
de la D.I. de Cultura i P. H.

Antonio Lozano Ruiz

La tècnica arqueòleg
de la D.I. de Cultura i P. H.

Helena Inglada Grau

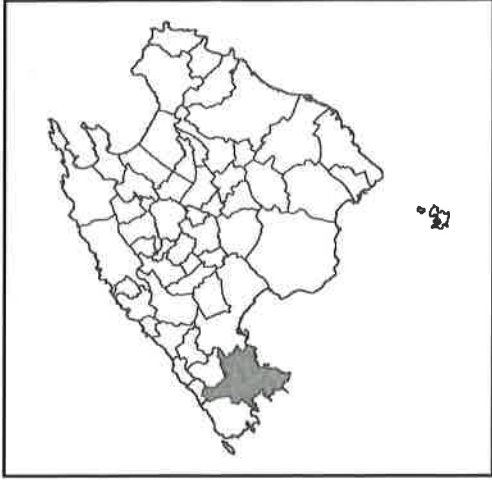
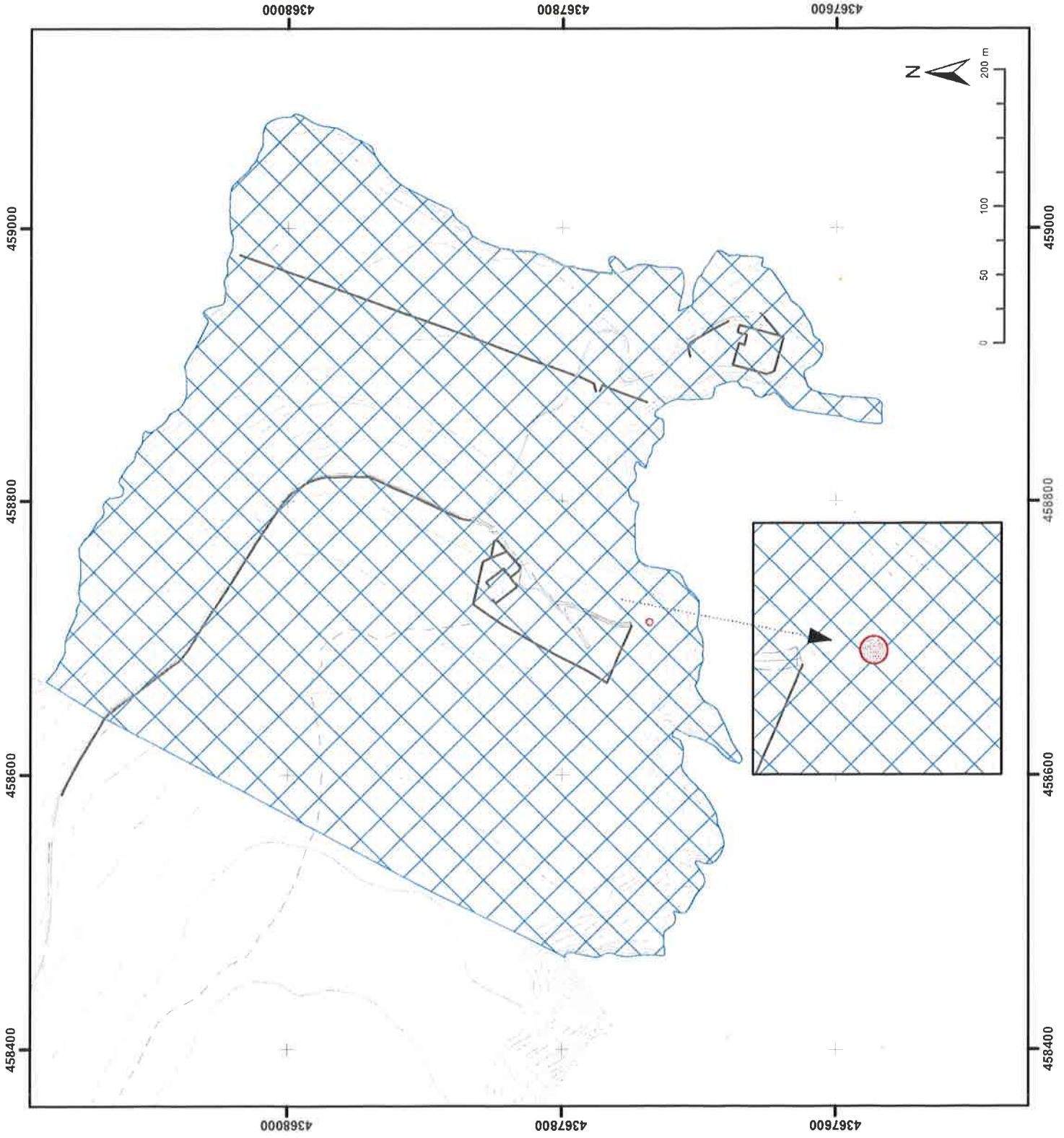
El tècnic de patrimoni etnològic

Gabriel Ordinas Marcé

La tècnica en conservació-restauració

Isabel drover Bia

Delimitació de la torre de Cala Figuera -Calvià-

Delimitació BIC

Entorn de protecció